

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ТА НАПОВНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО – ЗНАННЄВОЇ ПАРАДИГМИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

APPROACH TO UNDERSTANDING THE STRUCTURE AND CONTENT OF THE INFORMATION-EDUCATIONAL PARADIGM OF POST-INDUSTRIAL ECONOMY

Олексій ПАРХОМЕНКО,
кандидат економічних наук,
Інститут інтелектуальної власності
Національного університету
«Одеська юридична академія», Київ

Oleksiy PARKHOMENKO,
PhD in Economics,
Intellectual Property Institute
of the National University
“Odessa Law Academy”, Kyiv

Економічна наука приділяє багато уваги дослідженням розуміння сутності сучасного суспільства.

На сьогодні сформовано багато теоретичних підходів розуміння процесу розвитку суспільства: постіндустріальне суспільство, теорія інформаційного суспільства, теорія суспільства, що ґрунтується на знаннях, теорія глобалізаційного мережевого суспільства тощо. Але остаточного і загальноприйнятого варіанту моделі сучасного соціально-економічного розвитку поки що не існує, а тому пошук нової парадигми постіндустріальної економіки є актуальною проблемою.

Метою дослідження є застосування системного підходу до визначення структури й розуміння сутності інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки, сформованої на основі взаємодії економічної та соціальної систем з розглядом значення економічного, інтелектуального, інноваційного та кадрового забезпечення функціонування постіндустріальної економіки.

Розробником теорії постіндустріального суспільства вважається Деніел Белл, який у 1973 році опублікував роботу «Майбутнє постіндустріального суспільства». На думку Д.Белла, це новий принцип соціально-технологічної організації і новий спосіб життя, який прийшов на зміну індустріальній системі [1].

Серед найбільш відомих науковців, які досліджували сутність інформаційного суспільства, можна назвати Мануеля Кастельса, Герберта Шиллера і Юргена Хабермаса, Марка Постера та ін.

Інформаційне суспільство має декілька визначень залежно від взятого критерію оцінки, це, зокрема: технологічний розвиток, економічні показники, розвиненість у сфері зайнятості, просторовий показник, стан розвитку культури тощо. Кожен із таких підходів не дає відповіді на всі питання сьогодення. Визначення інформаційного суспільства за окремими критеріями не повністю пояснює процеси, які відбуваються в сучасному суспільстві [2-3].

Багато дослідників доводять, що в основу сучасного соціально-економічного розвитку покладено знання. Постіндустріальна економіка може існувати і розвиватися лише в суспільстві знань, у суспільстві, в якому отримання й використання знань визначається не тільки міркуваннями економічної доцільності, але й тим, що знання в різних формах входять у повсякденне життя звичайних людей [4-6].

Підходи щодо визначення сучасного соціально-економічного розвитку базуються на оцінці значення категорій «інформація» і «знання». Одна наукова школа віддає в сучасному розвитку перевагу інформації, а друга – знанням. У такому контексті інформацію і знання дослідники розглядають як окремо функціонуючі категорії.

У статті визначено структуру і сутність інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки, в основі якої лежить взаємодія економічної і соціальної систем. Розкрито значення економічного, інтелектуального, інноваційного та кадрового напрямів діяльності.

The structure and nature of information-educational paradigm of post-industrial economy is defined in the article, the interaction of economic and social systems, the importance of economic, intellectual, innovation and human activities are based on it.

В авторській роботі [7] розглянуто процес функціонування категорій «інформація» і «знання» у вигляді взаємопов'язаної діалектичної системи. Таке бачення взаємозв'язку між інформацією і знаннями дає під-

стави для розробки нових теоретичних підходів розуміння процесу формування сучасного суспільства з позицій одночасного використання двох фундаментальних категорій, а саме інформації та знань. Системний взаємозв'язок між інформацією і знаннями стає основою для розробки інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки.

Розгляд сутності постіндустріальної економіки з позиції інформаційно-знаннєвої її бачення є виправданим і зрозумілим, оскільки взаємодія економічної системи «інформація – людина – знання» із соціальною системою «суспільство – людина» стає, на наш погляд, базовою основою постіндустріального соціально-економічного розвитку [7]. Ось чому інформаційно-знаннєвий підхід до розуміння змісту і структури парадигми постіндустріальної економіки має право на існування.

Основою безкінечного творчого процесу є **природна синергія**, яка є фундаментом для генерації нових знань та інформації. У природі всі процеси спрямовані на використання ефекту синергії – все взаємопов'язано у вигляді систем, які функціонують на всіх рівнях, починаючи з людини, якій одночасно притаманні протилежні функції. Наприклад, людина одночасно є індивідуальною і соціальною. Крім того, мозок людини теж працює як синергетична система з двома різними варіантами діяльності: інтуїтивним та образним, творчим і аналітичним.

Ефект синергії реалізується **людиною** на стадії **поєднання протиріч в єдність шляхом визначення цілі або мети** в процесі застосування економічної і соціальної систем [7]. Результатом такої взаємодії є створення нового знання і нової інформації, які відповідно до теорії П.Ромера є безкінечним джерелом прогресу. Ось чому **взаємодія економічної та соціальної систем можливо розглядати в якості науково-методологічної основи всіх складових** інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки.

Оскільки науково-методологічною базою інформаційно-знаннєвої парадигми є взаємодія економічної і соціальної систем, то можна зробити висновок, що всі складові парадигми між собою внутрішньо взаємопов'язані і кожна складова виконує свою функцію в цій взаємодії.

Системно-технологічний підхід до формування інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки дав можливість виділити три напрями діяльності:

□ до першої групи ми віднесли систему «синергія – людина – творчість», яка забезпечує безкінечність творчого процесу;

□ до другої групи – взаємодію систем «інформація – знання» і «суспільство – людина»; ця взаємодія є основою науково-методологічної бази нової парадигми;

□ до третьої групи віднесено економічний, інтелектуальний, інноваційний та кадровий види діяльності, взаємодія яких забезпечує технологічну основу реалізації нової парадигми.

Усі групи складових парадигми постіндустріальної економіки об'єднані спільним об'єктом діяльності (творчий процес) і мають різні предмети діяльності. З огляду на це є необхідність проведення комплексних досліджень з урахуванням наявності як єдиного об'єкту, так і різних предметів діяльності з особливостями їх функціонування.

Кожний блок діяльності активно досліджується сучасною економічною наукою, але комплексні дослідження їх взаємозв'язку поки що відсутні.

Розглянемо науково-методологічну базу інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки, яка базується на взаємодії економічної та соціальної систем, що використовують природну синергію і творчість для створення нових знань. У центрі економічної та соціальної систем знаходиться людина, яка є як творцем нових знань, так і учасником перетворення знань у продукцію, що використовується для задоволення потреб суспільства. Таким чином, від уміння людини перетворювати інформацію в знання залежить ефективність функціонування взаємодіючих систем.

A systematic approach to identifying patterns and understanding the importance of information-educational paradigm of post-industrial economy, formed on the interaction of economic and social systems allowed to consider the technological direction of economic, intellectual and innovative staffing and operation of post-industrial economy. Scientific information and methodological support of educational paradigm is based on patterns of interaction between economic and social systems.

На жаль, на сьогодні відсутня модель формування людини для умов створення постіндустріальної економіки [8]. Ми вважаємо, що відсутність такої моделі з її базовими і професійними якостями є однією з важливих проблем, яку треба досліджувати в процесі створення інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки.

У сучасних умовах розвитку відбувається тісне переплетення інтересів і можливостей суспільства й людини, збільшується їхня взаємозалежність, зростають можливості кожної зі складових соціальної системи. Людина і суспільство вимушені діяти за однаковими векторами, які спрямовані на досягнення єдиної конкретної цілі. Розбалансування інтересів суспільства і людини неприпустиме.

Як кожна система окремо, так і міжсистемна взаємодія мають внутрішню єдність протиріч. Саме ця єдність і є дельтою прогресу. *Об'єднуючим елементом взаємодіючих систем є людина і мета.*

У такому балансі інтересів кожна система виконує свою функцію. Суспільство в цій взаємодії дбає і слідкує за формуванням інформаційного середовища, створює інформаційні ресурси, дбає про формування каналів доступу до інформації, формує систему освіти під вимоги часу, розвиває наукові дослідження, створює інші умови для творчої діяльності людини.

Розглянемо **економічний блок** функціонування постіндустріальної економіки, що будується на взаємодії економічної «інформація – знання» і соціальної «суспільство – людина» систем. Система «інформація – знання» є фабрикою формування нових знань і нової інформації, а система «суспільство – людина» створює умови для ефективного їх використання. Роль ядра, навколо якого формується економіка знань, виконує інтелектуальна власність, яка створюється на базі нового знання.

На **рисунку** показано види економічної діяльності (економіка інформації, економіка інтелектуальної власності і економіка інновацій), які об'єднані спільним об'єктом діяльності (знаннями), а роз'єднують їх різні предмети діяльності. Наявність різних предметів діяльності вимагає підготовки відповідних кадрів. Сформулюємо наше розуміння сутності перерахованих вище видів економічної діяльності.

Рисунок. **Взаємозв'язок видів економічної діяльності і перелік спеціальностей для забезпечення їх функціонування**

Економіка інформації – це новий напрям в економічній науці, який вивчає економічні процеси виробництва й використання інформації для створення нових знань, суспільного руху інформаційних потоків, які відбуваються в економічних системах і організаціях, а також економічні закони, яким підкоряється динаміка цих процесів.

Економіка інтелектуальної власності – це новий напрям в економічній науці, яка вивчає теорію і практику функціонування ринкових структур і механізмів взаємодії суб'єктів економічної діяльності, пов'язаних з інтелектуальною власністю, вивчає організаційні форми та правові основи інтелектуального бізнесу, методи ціноутворення та оцінки вартості інтелектуального продукту, систему сучасного обліку, фінансових відносин та процедуру укладання угод. Економіка інтелектуальної власності має свої особливості розвитку, а тому активно досліджується й розвивається, має свої напрацювання і теоретичні узагальнення

Економіка інновацій – це галузь знань, яка вивчає теорію і практику перетворення наукового продукту в продукцію. Усі напрями діяльності економічного блоку взаємопов'язані, і розвиток кожного з них залежить від розвитку інших.

Управління економічним блоком постіндустріальної економіки зорієнтовано на розробку і впровадження державної політики у сфері формування економіки знань.

Блок підготовки кадрів. Економіка знань є складним процесом, в якому беруть участь різні спеціалісти, а тому при формуванні постіндустріальної економіки значення кадрів щодо її забезпечення значно зростає. Наявність спеціальностей «специфічна категорія» дає можливість при підготовці фахівців реагувати на швидкі зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві за рахунок:

□ *по-перше*, скороченого терміну навчання, що дає можливість працівникам різних сфер економічної діяльності отримати нові знання, а ВНЗ постійно оновлювати навчальні дисципліни і залучати до навчального процесу кращих викладачів з науково-дослідних установ і провідних університетів;

□ *по-друге*, наблизити навчальний процес до потреб ринку праці і вести його в режимі постійного оновлення з урахуванням нових досягнень науки і високотехнологічного виробництва;

□ *по-третьє*, застосувати системний підхід, який дозволяє здійснювати міждисциплінарну ув'язку взаємопов'язаних спеціальностей.

З наведеного рисунка видно, що економіка інформації забезпечується спеціальністю «Консолідована інформація», економіка інтелектуальної власності – спеціальністю «Інтелектуальна власність», економіка інновацій – спеціальністю «Управління інноваційною діяльністю».

З прийняттям Закону України «Про вищу освіту» виникає низка проблем щодо розробки сучасних підходів до організації підготовки й перенавчання виробничого персоналу.

Інноваційний блок. У роботі [9] інноваційна діяльність розглядається як результат взаємодії двох систем, а саме: економічної («інформація – знання») і соціальної («суспільство – людина»).

З цього випливає, що процес створення національних процесів базується на використанні систем, в яких застосовується ефект синергії, а тому інноваційна діяльність в сучасному вимірі демонструє величезні переваги і створює нові перспективні орієнтири для подальшого розвитку суспільства.

Злагоджена взаємодія економічної та соціальної систем можлива тільки за наявності *оптимального управління* інноваційною діяльністю. При формуванні системи управління інноваційною діяльністю ми пропонуємо розглядати інноваційний процес в якості **технологічної платформи** створення постіндустріальної економіки.

На сучасному етапі розвитку українська економіка за рівнем ВВП на душу населення майже на порядок поступається економіці європейських країн, які можна порівнювати з нашою країною за площею, кількістю населення та виробничим потенціалом. Це свідчить про те, що в Україні якнайшвидше необхідно розробляти і впроваджувати національну інноваційну систему з формуванням суспільного усвідомлення потреби в інноваційному спрямуванні майбутнього розвитку, розробленням інструментів управління інноваційними процесами, удосконаленням недостатнього правового та інституційного середовища економічної діяльності, які є складовими формування економіки знань.

Саме за допомогою сформованої інноваційної системи можливим буде перехід від сучасних діючих владних вертикалей управління економікою до управління, спрямованого на створення умов щодо самоорганізації та керованого саморозвитку економіки за умов накопичення потужного інтелектуального капіталу громадянського суспільства.

Розуміння значення категорій «інформація» і «знання», розуміння сутності інноваційної діяльності, а також досвід інших країн дають підстави для створення сучасної ефективної національної інноваційної системи в нашій країні.

Використання природної синергії, створення відкритої системи доступу до інформаційних ресурсів, сучасної інноваційної технологічної платформи, що спрямовані на формування нових знань і нової інформації, які є складовими проривних технологій і нової техніки, економіки знань та сучасних сфер послуг, є фундаментом формування постіндустріальної економіки.

Інтелектуальний капітал. Саме люди, а не природні багатства визначають небувалі успіхи сучасних високорозвинених країн, де усвідомлюється необхідність включення людського фактору в загальну систему управління.

У складному процесі формування постіндустріальної економіки інтелектуальний капітал перетворюється у провідну силу сучасного розвитку. У роботі [9] йдеться про те, що інтелектуальний капітал можна розглядати як суму *інтелектуального капіталу індивіда і соціального капіталу*. Формування інтелектуального капіталу індивіда і соціального капіталу відбувається за рахунок активного використання інформації та знань, які є складовими взаємодії економічної і соціальної систем. З огляду на зазначене вище розгляд інтелектуального капіталу у вигляді суми соціального і індивідуального капіталів, які працюють на принципі єдності протиріч, дає підстави для обґрунтування тези, що інтелектуальний капітал є складною системою, що працює на використанні природної синергії.

Незважаючи на те, що поняттю «інтелектуальний капітал» присвячено низку досліджень, є ще багато «білих плям» у методиках його оцінки, в методах управління інтелектуальним капіталом, у підходах формування підвищення рівня творчої праці індивідууму тощо. Багато невирішених питань також є і у визначенні структури соціального капіталу, його оцінки і методів управління.

Розуміння структури й наповнення інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки, а також закономірностей проходження процесів формування економіки знань формує можливість розробки сучасних методів управління соціально-економічним розвитком, створення системи підготовки кадрів для забезпечення творчо-технологічних процесів постіндустріальної економіки.

ВИСНОВКИ

1. Основою інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки є інтелект людини, який реалізується за допомогою взаємодії економічної («інформація – людина – знання») і соціальної (суспільство – людина) систем, які є науково-методологічною базою парадигми сучасної економіки.

2. Реалізація інформаційно-знаннєвої парадигми постіндустріальної економіки базується на взаємодії одночасно функціонуючих взаємопов'язаних напрямів діяльності: економічного, інтелектуального, інноваційного і кадрового, які виконують технологічні стадії відповідної взаємодії. Усі напрями діяльності функціонують на основі принципу єдності протиріч і спрямовані на використання можливостей природної синергії.

3. Інформаційно-знаннєва парадигма постіндустріальної економіки стає основою для розробки нових методів управління соціально-економічним розвитком, а також фундаментом створення системи підготовки кадрів і розробки нової моделі людини, тобто особистості під сучасні вимоги життя.

CONCLUSIONS

1. *The basic of information paradigm of knowledge of post-industrial economy is human intelligence, which is realized through economic cooperation («man-information-knowledge») and social (society-man) systems that are scientific and methodological basis of modern economics paradigm.*

2. *Implementation of information-educational paradigm of post-industrial economy is based on the interaction of simultaneously operating interrelated activities: economic, intellectual, innovation and human resources that perform under the respective technological cooperation. All activities are operated on the principle of unity of contradictions and possibilities of using natural synergy.*

3. *Information-educational paradigm of post-industrial economy is the basis for the development of new methods of management of social and economic development, as well as the basis for creating a system of training and the development of new models a man-an individual requirements for modern life.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Bell D. *The Social Framework of the International Society*, in Derticizous, Michael L. and Moses, Joel (eds). 1979, p. 163-211.
2. Уэбстер Ф. Теории информационного общества / Уэбстер Ф.; пер. с англ. М.В. Арапова, Н.В. Мальхиной; под ред. Е.Л. Вартоновой. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
3. Інформаційне суспільство. Шлях України. – К.: Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. – 289 с.
4. Степанова Т. Е. Экономика, основанная на знаниях (теория и практика): учебное пособие / Т. Е. Степанова, Н. В. Манохина. – М.: Гардарики, 2008. – 238 с.
5. Федуллова Л.І. Економіка знань у контексті поглядів Пітера Друкера // Економічна теорія. – 2007. – № 3. – С. 86-99.
6. Федуллова Л.І. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства: теорія і практика розбудови в Україні / Л. Федуллова, Корнеева Т. // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4. – С. 73-86.
7. Пархоменко В.Д. Информација и знания: современные представление, внутренняя взаимосвязь / В.Д. Пархоменко, А.В. Пархоменко // Информација и инновации. – 2007. – № 4. – С. 4-14.
8. Тореєв В.Б. Гуманитарная компонента в системе поддержки инновационной деятельности / В.Б. Тореєв, Е.Е. Алферова, Н.Н. Илларионов, А.И. Ловцов // Информација и инновации. – 2013. – С. 52-112.
9. Пархоменко О.В. Информација і знання: взаємозв'язок: монографія. – К.: Державний інститут інтел. вл., 2010. – 268с.

REFERENCES

1. Bell D. *The Social Framework of the International Society*, in Derticizous, Michael L. and Moses, Joel (eds). 1979, pp. 163-211.
2. Webster F. *Teorii informacionnogo obshhestva [Theories of the information society]*. Moscow, Aspekt Press, 2004, 400 p. [in Russian].
3. *Informatsiyne suspil'stvo. Shlyakh Ukrainy [Information Society. The way Ukraine]*. Kyiv, Biblioteka informatsiynoho suspil'stva, 2004, 289 p. [in Ukrainian].
4. Stepanova T.E., Manohina N.V. *Ekonomika, osnovannaja na znanijah (teorija i praktika): [An economy based on knowledge (theory and practice)]*. Moscow, Gardariki, 2008, 238 p. [in Russian].
5. Fedulova L.I. *Ekonomika znan' u konteksti pohlyadiv Pitera Drukera [Knowledge economy in the context of Peter Drucker outlook]*. Ekonomichna teoriya, 2007, no. 3, pp. 86-99 [in Ukrainian].
6. Fedulova L.I., Kornyejeva T. *Osoblyvosti ekonomiky znan' na suchasnyj fazi rozvytku suspil'stva: teoriya i praktyka rozbudovy v Ukraini [Features of knowledge Economy on modern stage of society: theory and practice of development in Ukraine]*. Aktual'ni problemy ekonomiky, 2010, no. 4, pp. 73-86 [in Ukrainian].
7. Parhomenko V.D., Parhomenko A.V. *Informacija i znanija: sovremennye predstavlenie, vnutrennjaja vzaimosvjaz' [Information and knowledge: the modern view, the internal relationship]*. Informacija i innovacii, 2007, no. 4, pp. 4-14 [in Russian].
8. Toreev V.B., Alferova E.E., Illarionov N.N., Lovcov A.I. *Gumanitarnaja komponenta v sisteme podderzhki innovacionnoj dejatel'nosti [The humanitarian component in the system to support innovation activities]*. Informacija i innovacii, no. 52-112 [in Russian].
9. Parkhomenko O.V. *Informatsiya i znanija: vzajemozv'yazok [Information and knowledge: the relationship]*. Kyiv, Derzhavnyy instytut intel. vl., 2010, 268 p. [in Ukrainian].